

TOMASZ MARCINKOWSKI¹

DOI : 10.14746/rie.2023.17.13

Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim
ORCID: 0000-0002-3568-5068

Dylematy kryzysowe Unii Europejskiej: pandemia i zielony ład

Koniec pewności

Jak zauważa Marek Prawda, pandemia koronawirusa wzmocniła tezę o stopniowym wyczerpywaniu się projektu nowoczesności i dała nam przyspieszony kurs ponowoczesności (Prawda, 2021, s. 29). Postawiła pod znakiem zapytania dotychczasowy liberalny projekt rozwoju oparty na niczym nieograniczonym wzroście. Wzrost za wszelką cenę. Wydaje się jednak, że zwiastuny tego końca pojawiły się już wcześniej. Ale albo nie odczytywaliśmy ich zbyt wyraźnie, albo woleliśmy nie dostrzegać ich przesłania. Jawiły się jako kolejne przeszkody „do pokonania” bez istotnych zmian w samej strukturze procesu. Kryzys finansów, kryzys migracyjny, czy Brexit każdorazowo wskazywały też potrzebę zmian. Niestety Unia Europejska oraz państwa członkowskie nie zawsze chciały te zmiany wprowadzać.

Pandemia, jak i kryzys klimatyczny stały się jednak wyzwaniem z innego porządku. Zakwestionowały dotychczasową pewność przyszłości. Wskazały nowy wymiar polityczności. „Polityczność tymczasem żywi się ludzką potrzebą bezpieczeństwa, ponieważ ta aktualnie coraz częściej podlega permanentnej deprywacji” (Rossa, Marcinkowski, 2020, s. 14). Pandemia przywołała zagrożenie nieco zapomniane w Europie. Znane z kart historii i opowieści z krajów pozaeuropejskich. W centrum zamiast pewności przyszłości postawiła niepewność nawet co do efektów podejmowanych działań. Kryzys klimatyczny natomiast traktowany na serio, bez podjęcia radykalnych i często bolesnych działań niweluje możliwość przyszłości w ogóle. Oba kryzysy całkowicie zaburzają dotychczasowe trajektorie życia. Dlatego być może przez niektórych zostały uznane za niewiarygodne (bo niemożliwe do wyobrażenia). Jako coś abstrakcyjnego w tym okresie określił ją m.in. Donald Tusk „usłyszałem przerażające prognozy dotyczące pandemii: że zachoruje ponad połowa populacji i jeśli nie wynajdziemy szczepionki oraz skutecznych lekarstw, śmiertelność może przekroczyć 2 procent, czyli, że w Europie umrą miliony ludzi. Armagedon. Brzmiało to groźnie, choć wciąż trochę abstrakcyjnie” (Applebaum, Tusk, 2021, s. 11).

W artykule zostanie postawione pytanie dotyczące tego czy planowane i realizowane działania antykryzysowe związane z pandemią uwzględniają uwarunkowania kryzysu klimatycznego. Czy też konieczność reakcji wobec nowego zagrożenia

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 4.0.

związanego z wirusem SARS CoV-2 odbywa się kosztem klimatu i celów polityki ochrony środowiska. Warto przy okazji zauważyć, że same środki ochrony osobistej (maski, kombinezony, rękawice itp.) oraz sprzęt medyczny (jednorazowego użytku jak np. strzykawki i igły), których wykorzystanie w czasie pandemii lawinowo wzrosło same z siebie stanowią istotny problem ekologiczny powiększając światową „gółę śmieci”. W artykule postawiono hipotezę: pomimo trudności gospodarczych, społecznych i politycznych związanych z pandemią i jej skutkami Unia Europejska nie zamierza odejść od dotychczasowych zielonych priorytetów. Planowane działania zarówno w zakresie odbudowy gospodarki, jak i w obszarze zdrowia publicznego są komplementarne z dotychczasowymi celami w tym zakresie. W celu weryfikacji postawionej hipotezy zostanie wykorzystana analiza instytucjonalno-prawna, a dodatkowo także analiza systemowa. W podjętych rozważaniach skupiono się na proponowanych rozwiązaniach politycznych i gospodarczych o znaczeniu strategicznym. W pierwszej części artykułu zostaną zarysowane, w oparciu o literaturę przedmiotu i analizę stanów faktycznych, wyzwania z jakimi mierzy się UE: kryzys pandemiczny i kryzys klimatyczny. W dalszej części artykułu zostanie dokonana analiza dwóch nowych strategii w obszarze zdrowia publicznego (EU4Health oraz nowa unijna strategia farmaceutyczna) oraz analiza planowanych działań mających na celu poprawę sytuacji gospodarczej w UE po pandemii (*Next Generation EU*). W oparciu o przeprowadzony proces analityczny w podsumowaniu zostanie dokonana weryfikacja lub falsyfikacja postawionej hipotezy.

Wyzwanie klimatyczne

Jak zauważają Claus Leggewie i Harald Welzer, kryzys klimatyczny jest zaburzeniem myślenia w kategorii postępu liniowego. O ile traktować związane ze zmianami klimatu konsekwencje na poważnie to pojawia się perspektywa skończoności procesu (Leggewie, Welzer, 2012, s. 10). Stanowi to swoisty szok kulturowy. Prowadzi to do utraty pewności zarówno w skali jednostkowej, jak i szerszej społecznej. Pojawia się więc pytanie, jakie to ma konsekwencje polityczne zarówno na poziomie polityki krajowej, jak i europejskiej. Jak wskazują przywoływani powyżej Autorzy jednym z powodów takiego stanu rzeczy jest ostre oddzielenie natury i społeczeństwa. Pozwala to na fragmentaryczne a nie holistyczne postrzeganie procesów, bez uwzględniania ich współdziałania. Stąd inicjowanie określonych zmian technologicznych czy społecznych prowadzi to do istotnych konsekwencji środowiskowych, na które odpowiedzią są kolejne procesy technologiczne. Powstaje swoisty ciąg przyczynowo skutkowy, w którym w niektórych przypadkach próba rozwiązania problemu generuje kolejny. Kryzys klimatyczny do takiego ujęcia wprowadza czynnik czasu jako istotnej zmiennej, a także pytanie o jego sens i skuteczność.

Jak wskazuje Poczdamski Instytut Badań nad Skutkami Klimatu za szczególnie istotne zagrożenia należy uznać: zagrożenia dla unikalnych w skali światowej systemów jak np. rafa koralowa czy środowiska gdzie występują rzadkie gatunki roślin lub zwierząt itp., wzrost częstotliwości i natężenia ekstremalnych zdarzeń pogodowych, nierówna dystrybucja skutków zmian klimatu, oraz ryzyko zasadniczych [i nieodwracalnych

– przyp. Autora] zmian w ekosystemie ziemskim (Leggiewie, Welzer, 2012, s. 24). Efekty zmian klimatu w postaci ekstremalnych zdarzeń pogodowych w ostatnich latach dają o sobie znać we wszystkich zakątkach globu. Kosztowały już życie wielu ludzi i przyniosły też koszty ekonomiczne. Według raportu organizacji Christian Aid w 2021 roku 10 najdroższych katastrof pogodowych spowodowało szkody o wartości ponad 170 miliardów dolarów. Największe straty ekonomiczne przyniósł huragan Ida w Stanach Zjednoczonych (65 miliardów dolarów strat, 95 ofiar śmiertelnych). W tym samym kraju odnotowano też w 2021 roku atak zimy w Teksasie, który sparaliżował tamtejszy system energetyczny. Przyczynił się on do śmierci 210 osób i przyniósł straty szacowane na 23 miliardy dolarów. Olbrzymie straty przyniosły także powodzie w Chinach w prowincji Henan (302 ofiary, 17,6 miliarda dolarów strat) oraz w Europie (szczególnie Niemcy oraz Belgia – 240 ofiar, 43 miliardy dolarów strat) (*Counting the cost...*, 2021). W obliczu tych zdarzeń debaty naukowe dotyczące antropogenicznych przyczyn zachodzących zmian odchodzą w przeszłość (a właściwie na internetowe strony pseudonaukowe oraz do teorii spiskowych) (Popkiewicz, Kardaś, Malinowski, 2019, s. 16–36).

Problematyka kryzysu klimatycznego jest przedmiotem zainteresowania organizacji międzynarodowych oraz rządów wielu państw. Niestety jak wskazują badacze klimatu, wciąż jednak brak jest zdecydowanych i wystarczających działań. Unia Europejska chce być w tym zakresie laboratorium dobrych praktyk podejmując coraz bardziej ambitne zobowiązania. Polityka klimatyczna stała się priorytetem dla nowej Komisji Europejskiej pod kierownictwem Ursuli von der Leyen (Truszczyński, 2019, s. 34–38). Przedstawiony przez nią Europejski Zielony Ład ma być odpowiedzią na te problemy. Jego celem ma być „przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto i w ramach której wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych” (*Europejski Zielony Ład*, 2019, s. 2).

Działania Unii Europejskiej mają się skupić na strategii w zakresie czystej energii oraz ochronie i restytucji naturalnych ekosystemów, zrównoważonym wykorzystaniu zasobów, a także poprawie zdrowia ludzi. W ramach planowanego wsparcia finansowego państwa członkowskie UE otrzymają także dofinansowanie na działania dotyczące budowania gospodarki o obiegu zamkniętym. Dotyczy to takich m.in. inwestycji jak: recykling odpadów, ponowne wykorzystanie ciepła odpadowego, ponowne wykorzystanie dwutlenku węgla lub selektywne zbieranie strumieni odpadów (*Plan inwestycyjny...*, 2020, s. 17 i dalsze). W dokumencie podkreślono także, że należy zachować ostrożność wobec jakichkolwiek kompromisów między celami gospodarczymi a klimatycznymi i społecznymi. Zasada ta odnosi się także do działań gospodarczych planowanych jako odbudowa europejskiej gospodarki po kryzysie pandemicznym.

Wyzwanie pandemiczne

Jak zauważyła w Orędziu o stanie Unii w 2020 roku Przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen, wirus mniejszy niż ziarenko piasku podważył naszą pewność co do przyszłości. Stał się zagrożeniem dla życia ludzi, wyzwaniem dla go-

spodarki i życia społecznego, zakłócił europejski sposób życia (*Orędzie...*, 2020, s. 4). Pandemia stała się problemem transgranicznym o zasięgu globalnym. Problemem, który dotknął nie tylko sektor ochrony zdrowia, ale wszystkie obszary życia. W związku z takim zagrożeniem potrzebne były nadzwyczajne środki działania.

Pandemia koronawirusa oraz działania państw członkowskich w reakcji na to zagrożenie postawiły na nowo na agendzie UE dylemat wyboru priorytetów. A właściwe nie tyle dylemat, ale pytanie o możliwość czy potrzebę pogodzenia priorytetów Zielonego Ładu z wyzwaniem pandemicznymi. Pojawiła się pokusa, wzmacniana działaniami lobbystów i niektórych polityków odłożenia „zielonych priorytetów” na później. Po tym jak zażegnamy bieżące zagrożenie zdrowotne oraz poradzimy sobie z kryzysem gospodarczym. „Uaktywnili się lobbyści, którzy zwietrzyli szansę na odkręcenie unijnych planów odchodzenia od plastiku i paliw kopalnych. Lobby samochodowe straszło, że bez tradycyjnego paliwa nigdzie nie dojedziemy, żeby zwalczyć pandemię” (Prawda, 2021, s. 31). Ostatecznie jednak UE i państwa członkowskie wybrały swoją „ucieczkę do przodu”, podejmując bezprecedensową decyzję o uruchomieniu Next Generation oraz sposobie jego finansowania. W ten sposób kryzys doprowadził do przekroczenia rubikonu wspólnego zadłużenia (czego nie zrobiono po kryzysie 2008 roku). W efekcie zaś doprowadziło do jeszcze silniejszego związania z sobą państw członkowskich.

Zwracał na to uwagę Ivan Krastev, opisując paradoksy pandemii. W jego opinii presja deglobalizacji będąca możliwym wynikiem pandemii może skłonić Europejczyków do przyjęcia nowych wspólnych polityk czy też nawet przekazania specjalnych, dodatkowych kompetencji do Brukseli (Krastev, 2020, s. 84; Krastev, Leonard, 2021). Warto więc obserwować czy wynikiem tego kryzysu będzie przykładowo uwspólnotowanie niektórych elementów polityki zdrowotnej w przyszłości i czy państwa członkowskie będą jeszcze bardziej skłonne do współdziałania na rzecz klimatu.

Na podobne dylematy zwracał uwagę w swoim wystąpieniu Przewodniczący Rady Europejskiej Charles Michel. W jego opinii, poszukując rozwiązania problemów gospodarczych spowodowanych pandemią, nie można dopuścić do pominięcia dotychczasowych priorytetów sformułowanych w agendzie klimatycznej i agendzie cyfrowej nowej Komisji Europejskiej. Podkreślił, że zgodnie z wcześniejszymi decyzjami Rady Europejskiej, neutralność klimatyczna Unii Europejskiej powinna być siłą napędową transformacji gospodarczej i społecznej w UE także po pandemii (*Intervention...*, 2020). Na problem możliwości wyboru niezrównoważonych środowiskowo rozwiązań w ramach działań w zakresie wspierania gospodarki w obliczu pandemii zwracała także uwagę Komisja Europejska. Jak wskazywano, potencjał państw członkowskich jest różny, skala problemów także, co może prowadzić do wyboru różnych sposobów wspierania pracowników czy przedsiębiorstw. Dlatego ważna jest odpowiedź na poziomie unijnym (*Decydujący moment...*, 2020, s. 2).

Zielona odpowiedź na pandemię w obszarze zdrowia publicznego

Działania na poziomie Unii Europejskiej związane ze zdrowiem publicznym mogą być tylko uzupełnieniem działań państw członkowskich. Jest to ten obszar, gdzie UE

nie posiada władzy ustawodawczej. Jednak w związku z rozwojem integracji europejskiej i konsekwencjami wspólnego rynku oraz swobody przemieszczania się pojawiły się także oczekiwania dotyczące jakiejś formy uwspólnotowienia i tego obszaru polityk. Warto jednak zauważyć, że ogólnie pojęta problematyka zdrowotna jest obecna w prawodawstwie wspólnotowym od początku procesu integracji europejskiej. Jak zauważa Iwona Wrześniewska-Wal, pojawia się to już w art. 69 traktatu paryskiego, gdzie wskazuje się na konieczność zagwarantowania możliwości wprowadzenia ograniczeń z powodów zdrowotnych lub porządku publicznego co do zatrudniania w sektorze węgla i stali (Wrześniewska-Wal, 2016, s. 322–326). Trudno uznać ten zapis za zapowiedź uwspólnotowienia polityki zdrowotnej. Niemniej jednak obecnie cały Tytuł XIV Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej dotyczy zdrowia publicznego. A jedną z podstawowych zasad działalności UE jest dziś zapis art. 168 TFUE „Przy określaniu i urzeczywistnianiu wszystkich polityk i działań Unii zapewnia się wysoki poziom ochrony zdrowia ludzkiego” (*Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, art. 168).

Nowy program strategiczny „Unia dla zdrowia” został zaproponowany przez Komisję Europejską 28 maja 2020 roku (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522...). W trakcie jego przygotowywania uwzględniono więc już początkowe doświadczenia dotyczące pandemii koronawirusa (Marcinkowski, 2020, s. 181–194). Program został ustanowiony Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 marca 2021 roku. Nowa unijna strategia w obszarze zdrowia publicznego ma być narzędziem budowania Unii bardziej odpornej na zagrożenia transgraniczne. Znalazły się w niej cztery cele ogólne: poprawa i wspieranie zdrowia w Unii Europejskiej, zwalczanie transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, poprawa jakości produktów leczniczych, wyrobów medycznych i innych niezbędnych w sytuacjach kryzysowych oraz wzmocnienie systemów opieki zdrowotnej, ich odporności i zasobooszczędności. Już wśród tak zdefiniowanych priorytetów zwraca nacisk na uwzględnianie zasobooszczędności, co jest związane z zielonymi celami Komisji Europejskiej.

Program EU4Health ma być krokiem w stronę rzeczywistej Europejskiej Unii Zdrowotnej. W ramach ogólnych priorytetów zdefiniowano także cele szczegółowe. Są one zarówno odpowiedzią na problemy, jakie zostały uwidocznione w pierwszym okresie pandemii, jak i kontynuacją działań obecnych już w poprzednich dokumentach strategicznych w tym obszarze. Na cel pierwszy programu składają się działania w zakresie: profilaktyki chorób i promocji zdrowia oraz międzynarodowej współpracy w ramach inicjatyw dotyczących obszaru zdrowia w UE. Drugi z priorytetów, będący w dużym stopniu reakcją na pandemię wskazuje na potrzebę działań w zakresie: zapobiegania i gotowości wobec transgranicznych zagrożeń dla zdrowia, uzupełniania krajowych zapasów produktów niezbędnych w sytuacjach kryzysowych oraz utworzenia rezerwy personelu medycznego, personelu opieki zdrowotnej i personelu pomocniczego. Personel ten ma być przygotowany do wykorzystania w państwie, które zgłosi zapotrzebowanie na pomoc w związku z kryzysem zdrowotnym. Kryzys zdrowotny oznacza: „sytuację kryzysową lub poważny incydent wywołane zagrożeniem pochodzącym od ludzi, zwierząt, roślin, żywności, pochodzenia biologicznego, chemicznego, środowiskowego lub nieznanego, posiadające wymiar zdrowotny w sferze publicznej i wymagające pilnego działania ze strony władz” (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522..., 2021, art. 2 p. 3). Propozycja ta to nawiązanie do *ad hoc*

realizowanych akcji pomocy poprzez wysyłanie medyków do potrzebujących państw UE w pierwszym okresie pandemii. Te sytuacje wskazały na potrzebę kompleksowego rozwiązania tego problemu na poziomie unijnym.

Działania zaprojektowane w ramach pozostałych dwóch priorytetów nie są już tak bezpośrednio powiązane z problemami pandemicznymi. W ramach trzeciego celu ogólnego zwrócono uwagę na potrzebę działań mających na celu zapewnienie przystępnych cenowo produktów leczniczych, wyrobów medycznych i innych produktów niezbędnych w sytuacji kryzysowej. Czwarty priorytet jest powiązany z realizacją agendy cyfrowej UE, a także dotyczy organizacji i zarządzania sektora opieki zdrowotnej. Zdefiniowane w nim cele szczegółowe dotyczą: ulepszenia dostępu do opieki zdrowotnej dla mieszkańców UE, wspieranie transformacji cyfrowej w opiece zdrowotnej (ulepszenie danych, narzędzi i usług cyfrowych), lepszej integracji działań krajowych systemów zdrowotnych oraz opracowania i wdrażania stosownych przepisów UE oraz podejmowania decyzji (w obszarze szeroko rozumianej polityki zdrowotnej) w oparciu o dowody naukowe.

W analizowanym rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522 z dnia 24 marca 2021 roku wskazuje się znaczenie stanu środowiska dla zdrowia człowieka. Czynniki środowiskowe poza genetycznymi, fizjologicznymi i behawioralnymi są wskazywane jako mające istotny wpływ na zdrowie jednostek i całych populacji. Wskazuje się także na związek produkcji leków ze stanem środowiska. W analizowanym dokumencie zwrócono uwagę na to, że program powinien wspierać środki mające na celu wzmocnienie oceny i odpowiedniego zarządzania ryzykiem środowiskowym. A art. 4 c) zapisano wprost, że należy wspierać działania, które mają na celu: „opracowywanie produktów leczniczych mniej szkodliwych dla środowiska oraz przyjaznego dla środowiska produkowania i utylizowania produktów leczniczych i wyrobów medycznych” (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522..., 2021).

W analizowanym dokumencie podkreślono, że program ma się przyczynić do włączenia działań w zakresie klimatu do głównego nurtu polityki UE i do realizacji założonych celów. Jednocześnie ma uwzględniać wytyczne dotyczące tego, że wydatki dotyczące celów polityki klimatycznej Unii w ramach Wieloletnich Ram Finansowych oraz Instrumentu Unii Europejskiej na rzecz Odbudowy muszą wynosić co najmniej 30% (Rozporządzenie Rady (UE) 2020/2094..., 2020). Jednocześnie podkreślono, że realizowane działania mają być zgodne z unijnymi normami i priorytetami w zakresie klimatu i środowiska oraz zapisami Europejskiego Zielonego Ładu.

Innym przykładem dokumentu strategicznego w obszarze zdrowia publicznego jest nowa strategia farmaceutyczna Unii Europejskiej. Składa się ona z czterech filarów. Pierwszy z filarów dotyczy zapewnienia pacjentom dostępu do leków po przystępnych cenach, a także zajęcie się niezaspokojonymi potrzebami medycznymi (np. w dziedzinie oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe czy problemami chorób rzadkich). W drugim filarze znajdują się bezpośrednie powiązania z celami zielonej transformacji UE. Dotyczy on konkurencyjności, innowacji i zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do europejskiego przemysłu farmaceutycznego oraz opracowywanie bezpiecznych, skutecznych i co ważne także bardziej ekologicznych leków wysokiej jakości. Trzeci filar jest bezpośrednio związany z kryzysem pandemicznym i obejmuje wzmac-

nianie mechanizmów gotowości i reagowania na sytuacje kryzysowe, konieczność stworzenia i utrzymywania zróżnicowanych i bezpiecznych łańcuchów dostaw oraz rozwiązywanie problemu niedoborów leków. Czwarty natomiast związany jest z polityką zewnętrzną i zakłada zapewnienie silnego głosu Unii Europejskiej na świecie poprzez promowanie wysokiego poziomu jakości, skuteczności i norm bezpieczeństwa (*Strategia farmaceutyczna...*, 2020, s. 21–22).

Strategia zakłada opracowanie nowego podejścia do przemysłu farmaceutycznego na poziomie UE. Ma to pozwolić na rozwój sektora silnego, uczciwego, konkurencyjnego i co ważne, ekologicznego. Zgodnie z zapisami dokumentu europejska polityka lekowa ma elastycznie reagować na zachodzące zmiany i ewoluować wraz z postępującą transformacją ekologiczną, cyfrową oraz zmianami demograficznymi. Podkreślono także, że strategia jest uzupełnieniem i kontynuacją działań założonych w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Jej realizacja powinna więc przyczynić się do zerowego poziomu emisji zanieczyszczeń na rzecz nietoksycznego środowiska, zwłaszcza przez ograniczenie wpływu substancji farmaceutycznych.

Jednym z istotnych obszarów, w jakich mają być uwzględniane wymagania ekologiczne są zamówienia publiczne. Niezbędne jest opracowanie i wdrożenie inteligentnych i innowacyjnych procedur udzielania zamówień publicznych, które będą promowały „ekologiczną produkcję”. Należy też „rozważyć mechanizmy stałego i terminowego dostosowywania wymogów technicznych w świetle powstających nauk i technologii w celu zwiększenia skuteczności ochrony zdrowia ludzi przy jednoczesnym zminimalizowaniu szkodliwego wpływu na środowisko” (*Strategia farmaceutyczna...*, 2020, s. 19).

Produkcja leków, jak i ich stosowanie oraz utylizacja niesie za sobą wiele zagrożeń dla przyrody oraz dla człowieka. Ważne jest więc ograniczenie tego zagrożenia w trakcie całego cyklu życia leku. Ważna jest więc nie tylko „ekologiczna produkcja”, ale też odpowiednie użytkowanie oraz bezpieczne utylizowanie (a wcześniej odpowiednia segregacja). Co ważne, proces utylizacji dotyczy nie tylko placówek medycznych, ale także prywatnych użytkowników (*Zawiadomienie Komisji – Selektywne...*, 2020). Ważne jest więc zwiększanie świadomości w tym zakresie wśród konsumentów. W odniesieniu do produkcji farmaceutycznej, jak zakłada strategia, należy zmniejszyć zużycie zasobów, emisje i poziom pozostałości farmaceutycznych w środowisku. Realizacja strategii farmaceutycznej pozostaje w związku z innymi dokumentami unijnymi jak Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy z dnia 11 marca 2020 roku (*Nowy plan działania UE...*, 2020), Strategia w zakresie chemikaliów na rzecz zrównoważoności na rzecz nietoksycznego środowiska z dnia 14 października 2020 roku (*Strategia w zakresie chemikaliów...*, 2020), Strategiczne podejście Unii Europejskiej do substancji farmaceutycznych w środowisku z dnia 11 marca 2019 roku oraz Europejski plan działania „Jedno zdrowie” na rzecz zwalczania oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe z dnia 29 czerwca 2017 roku (*Europejski plan działania...*, 2017).

Zgodnie z zaleceniami zawartymi w analizowanej strategii farmaceutycznej należy zmniejszyć ilość powstających odpadów zarówno leków, jak i „towarzyszących” lekom i produktom medycznym (np. opakowań). Zaleca się m.in. zmniejszenie rozmiarów opakowań oraz dostosowanie ich do rzeczywistych zastosowań. Zaleca się także

w ramach modernizacji i innowacji w przemyśle farmaceutycznym dążenie do wytwarzania leków zrównoważonych środowiskowo i neutralnych dla klimatu. Komisja zadeklarowała także podjęcie działań we współpracy na arenie międzynarodowej, które pozwolą oddziaływać na cały łańcuch dostaw. Będzie to miało na celu szczególnie zmniejszenie ryzyka środowiskowego w państwach, w których emisje farmaceutyczne z zakładów produkcyjnych i innych źródeł przyczyniają się do rozprzestrzeniania się oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe.

Wśród inicjatyw przewodnich zaproponowanych w odniesieniu do jakości i zrównoważenia środowiskowego znalazły się propozycje zmian prawnych. Pierwsza z nich dotyczy wprowadzenia zmian w przepisach, które dotyczą wytwarzania i dostaw w prawodawstwie farmaceutycznym. Celem tych zmian ma być poprawa nadzoru i przejrzystości w odniesieniu do całości łańcucha dostaw oraz dokładne i precyzyjne określenie obowiązków związanych z ogólnym zrównoważeniem środowiskowym. Druga z propozycji podkreśla konieczność zmian w przepisach w celu nałożenia surowszych wymogów dotyczących oceny ryzyka dla środowiska naturalnego i warunków stosowania leków.

Zielona odbudowa popandemiczna w Unii Europejskiej

Kryzys pandemiczny stał się nie tylko wyzwaniem dla służby zdrowia i całego systemu zarządzania kryzysowego. Spowodował także duże problemy gospodarcze. Konsekwencje samego zagrożenia związanego z wirusem SARS CoV-2 oraz skutki ograniczających działań państw członkowskich (lockdowny) spowodowały koszty większe niż przewidywano (Dziembała, Kłos, 2021, s. 81–96). Niepewność co do przyszłości, także w wymiarze gospodarczym postawiła pytanie o konieczne działania nie tylko na poziomie państwa, ale i Unii Europejskiej. Na agendzie pojawiła się też potrzeba określenia priorytetów w nowej sytuacji. Wybór nowej hierarchii celów lub próba pogodzenia działań spowodowanych kryzysem covidowym z celami polityki klimatycznej zoperacjonalizowanymi w Europejskim Zielonym Ładzie. Obawiano się, że istnieje jednak ryzyko, że zaniedbanie działań na rzecz klimatu podczas oczekiwanego ożywienia gospodarczego po pandemii zniweczy lub obniży skuteczność wysiłków na rzecz „wygięcia krzywej” gazów cieplarnianych (Elkerbout, Egenhofer i in., 2020). Niezbędne było więc wypracowanie i przyjęcie takiej ścieżki ożywienia gospodarczego, która będzie zgodna z dotychczasowymi priorytetami klimatycznymi i innymi celami Europejskiego Zielonego Ładu.

Wobec problemów gospodarczych i społecznych związanych z kryzysem pandemicznym w maju 2020 roku Komisja Europejska zaproponowała szereg działań mających na celu wsparcie państw członkowskich w tej sytuacji. Jak zauważono w dokumencie „Decydujący moment dla Europy: naprawa i przygotowanie na następną generację” (*Decydujący moment dla Europy...*, 2020) ich celem ma być budowa bardziej zrównoważonej, odpornej i sprawiedliwej Unii Europejskiej. Jednocześnie podkreślono, że przygotowane rozwiązania mają być komplementarne z wcześniejszymi celami Komisji w tym szczególnie z celami transformacji ekologicznej i cyfrowej. Wskazano także na trzy źródła finansowania planowanych działań: wzmocnienie Wie-

oletnich Ram Finansowych – kwota około 1,1 bln euro, Europejski Instrument Tymczasowego Wsparcia w celu ograniczenia ryzyka bezrobocia w sytuacji nadzwyczajnej (SURE) – kwota 540 mld euro oraz nowy program Next Generation EU – kwota 750 mld euro.

Przy okazji warto zauważyć przełomową w procesie integracji europejskiej decyzję dotyczącą finansowania programu Next Generation EU. Potrzebne środki finansowe zostaną pozyskane dzięki zaciągnięciu przez Komisję Europejską w imieniu UE pożyczek na rynku finansowym. Podjęto decyzję o zaciągnięciu wspólnego długu. Spłata zadłużenia ma nastąpić pomiędzy rokiem 2027 a 2058. W debacie na ten temat pojawiła się także propozycja dotycząca nowych zasobów własnych UE. Wśród nich znalazły się także propozycje związane z polityką klimatyczną czy szerzej ochrony środowiska w UE jak: dochody oparte na systemie handlu emisjami, mechanizm dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji dwutlenku węgla, czy nowe zasoby własne oparte na niepoddanych recyklingowi odpadach opakowaniowych z tworzyw sztucznych.

Program Next Generation EU składa się z trzech filarów: pomoc dla państw członkowskich w odbudowie, odbudowa UE poprzez zachęcanie do inwestycji prywatnych oraz wnioski z kryzysu pandemicznego (*Decydujący moment dla Europy...*, 2020). W ramach pierwszego filaru zostały zaplanowane działania w ramach trzech rozwiązań. Pierwszym z nich i największym jest Instrument na Rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności o budżecie wynoszącym 560 mld euro. Będzie on wykorzystany do wspierania państw członkowskich w zakresie inwestycji i reform niezbędnych do odbudowy popandemicznej (*The EU budget powering...*, 2020). Drugim jest nowa inicjatywa REACT-EU która ma wzmocnić politykę spójności (55 mld euro). Natomiast trzecie z zaproponowanych rozwiązań dotyczy finansowania w ramach Funduszu Sprawiedliwej Transformacji oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W dużej części w ramach pierwszego z tych instrumentów finansowanie ma być przeznaczone na złagodzenie kosztów społecznych i ekonomicznych transformacji gospodarczej związanej z celami klimatycznymi UE (np. przekwalifikowanie pracowników, inwestowanie w przejściu na czystą energię oraz gospodarkę zeroemisyjną). W ramach drugiego funduszu wsparciem zostaną objęte działania w zakresie zmian strukturalnych związane z wdrażaniem Zielonego Ładu (szczególnie strategia na rzecz bioróżnorodności i strategia „od pola do stołu”). Potwierdza to deklaracje o tym, że działania związane z kryzysem pandemicznym będą się wpisywały w realizację dotychczasowych celów UE.

W ramach drugiego filaru Next Generation EU zostały przyjęte rozwiązania zachęcające do inwestycji prywatnych w celu odbudowy gospodarki europejskiej. Na ten obszar działań składają się trzy części: nowy Instrument Wsparcia Wyplacalności w ramach EFIS, wzmocnienie finansowe programu inwestycyjnego InvestEU, w tym także utworzenie specjalnego instrumentu finansowego – Instrument na rzecz Inwestycji Strategicznych, a także działania związane z doświadczeniami kryzysu pandemicznego. W jego ramach ma być realizowany opisywany szczegółowo w niniejszy artykule nowy program EU4Health. Ma to dotyczyć prewencji, budowania gotowości na wypadek kolejnego kryzysu, zakupu niezbędnych leków i sprzętu oraz poprawę długoterminowych efektów zdrowotnych. Dodatkowe środki finansowe trafią także

do programów rescEU oraz „Horyzont Europa”. Część działań finansowanych w tym obszarze będzie też dotyczyć pomocy zewnętrznej UE w związku z pandemią.

Zgodnie z zapisami przyjętego programu realizowane w ramach odbudowy gospodarki inwestycje powinny być zgodnie z „zieloną” zasadą, aby „nie szkodzić”. Należy w związku z tym kierować się priorytetami określonymi w europejskim semestrze, krajowych planach w dziedzinie energii i klimatu oraz planach sprawiedliwej transformacji. Dzięki realizacji programu powinny powstać nowe, w tym także tzw. zielone miejsca pracy (około 1 miliona). Szacuje się też, że doprowadzi to do zwiększenia unijnego PKB o 1%. Dodatkowe korzyści w postaci miejsc pracy oraz większej autonomii i odporności europejskiej gospodarki ma przynieść realizacja działań w obszarze gospodarki o obiegu zamkniętym.

Wśród działań, jakie uzyskają wsparcie finansowe w ramach Next Generation EU, będą także działania w zakresie renowacji i modernizacji budynków. Planuje się podwojenie rocznego wskaźnika w tym obszarze. Wśród innych przedsięwzięć objętych wsparciem finansowym są także technologie o kluczowym znaczeniu dla przejścia na czystą energię, takie jak technologia energii odnawialnej i magazynowania energii, działania na rzecz czystego wodoru, baterie, wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla, a także zrównoważona infrastruktura energetyczna. Dofinansowanie uzyskają także działania w sektorze transportowym. Zakłada się przyspieszenie produkcji i wdrożenia pojazdów i jednostek pływających zrównoważonych ekologicznie oraz prace dotyczące paliw alternatywnych.

Za istotne uznano także wsparcie mające na celu wpływanie na problem odpadów. Jest to też istotne jak opisano powyżej w przemyśle farmaceutycznym czy szerzej sektorze zdrowia publicznego. Wsparciem zostaną więc objęte działania, które będą miały na celu zapobieganie powstawaniu odpadów, zwiększenie recyklingu i wykorzystania surowców wtórnych. Ma temu pomóc nowy plan działania w sprawie surowców krytycznych dotyczący elektromobilności, baterii, energii ze źródeł odnawialnych, produktów leczniczych, przemysłu lotniczego i kosmicznego, przemysłu zbrojeniowego oraz aplikacji cyfrowych (*Decydujący moment dla Europy...*, 2020).

Należy podkreślić, że UE w realizacji działań antykryzysowych w obszarze społeczno-gospodarczym nie rezygnuje z celów polityki klimatycznej. Jak zaznaczono w konkluzji Rady Europejskiej z lipca 2020 roku, wszystkie wydatki związane z odbudową Europy powinny być spójne z celami Porozumienia paryskiego (*European Council...*, 2020). Jak zaplanowano w ramach „Instrumentu na Rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności” państwa członkowskie powinny uwzględnić w swoich planach, aby co najmniej 37% inwestycji było związanych z celami polityki klimatycznej, a minimum 20% dotyczyło przejścia na gospodarkę cyfrową (*Europe's moment...*, 2020, s.2). Ma to sprzyjać realizacji celów priorytetowych obecnej Komisji Europejskiej: inkluzji społecznej i przejścia na bardziej ekologiczny i cyfrowy model gospodarki.

Zamiast podsumowania – w poszukiwaniu uciekającej pewności

Jak zauważa w jednym z wywiadów Simon Szreter, jeden z autorów książki „After the Virus. Lessons from the Past for A Better Future” “Wygląda na to, że XXI wiek

będzie oznaczał życie w ciągłym stanie kryzysu [...] jednak w XXI wieku będziemy doświadczać więcej takich kryzysów, a można nawet powiedzieć, że pandemia wpisuje się w większy kryzys związany ze zmianą klimatyczną, ponieważ jeszcze dobitniej ujawnia problem wyczerpujących się zasobów naturalnych. Jeśli nie zajmiemy się na poważnie wyzwaniem ekonomiczno-politycznymi leżącymi u podstaw tego, co się dzieje, będziemy trwale żyć w czasach kryzysów” (*Koronawirus symbolizuje kryzys...*, 2022).

Działania podejmowane przez państwa członkowskie oraz instytucje Unii Europejskiej są sposobem na ograniczanie niepewności i ograniczenie skutków kryzysów. Mają też służyć budowaniu odporności na przyszłość. Przyjmowane rozwiązania determinują też kształt przyszłości integracji europejskiej. Pomimo tego przyszłość wydaje się wciąż niepewna, co wymaga wzmocnionych wysiłków wobec już istniejących problemów oraz wzmocnienia przygotowań wobec nadchodzących skutków istniejących kryzysów. Wiele z tych zagrożeń jak kryzys klimatyczny czy pandemiczny ma charakter transgraniczny. Pojawia się więc pytanie o budowanie wspólnej europejskiej odpowiedzi na te zagrożenia.

Analizując dotychczas zaplanowane działania UE wobec kryzysu pandemicznego i jego skutków należy zauważyć, że nie odbywają się one z uszczerbkiem dla celów dotychczasowej zielonej polityki. Zarówno w obszarze odbudowy gospodarki po pandemii, jak i strategiach dotyczących zdrowia publicznego zawarte są zalecenia związane z celami Europejskiego Zielonego Ładu. Pomimo dużych trudności Unia Europejska nie odrzuciła dotychczasowych zobowiązań w tym zakresie.

Bibliografia

- Applebaum A., Tusk D. (2021), *Wybór*, Warszawa.
- Counting the cost 2021. A year of climate breakdown Christian Aid, December 2021 (2021), <https://mediacentre.christianaid.org.uk/new-report-extreme-weather-driven-by-climate-change-cost-the-world-billions-in-2021/>, 22.02.2022.
- Decydujący moment dla Europy: naprawa i przygotowanie na następną generację (2021), Komunikat Komisji Europejskiej, COM (2020) 456 final, Bruksela dnia 27.05.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1590732521013&uri=COM:2020:456:FIN>, 20.10.2021.
- Dziembała M., Kłos A. (2021), *Pandemia Covid-19 a gospodarka Unii Europejskiej – instrumenty antykryzysowe oraz implikacje dla budżetu UE i jej państw członkowskich*, „Przegląd Europejski”, vol. 2021, nr 1.
- Elkerbout M., Egenhofer C., Núñez Ferrer J., Cătuți M., Kustova I., Rizo V.s (2020), *The European Green Deal after Corona: Implications for EU climate policy*, “Policy Insights”, nr 2020-06, March.
- European Council, *Final Conclusions, Special meeting of the European Council (17, 18, 19, 20 and 21 July 2020)*, Brussels 21 July 2020, EUCO 10/20, CO EUR 8, CONCL 4, A21, <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>, 1.10.2021.
- Europejski plan działania „Jedno zdrowie” na rzecz zwalczania oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe (2017), Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego, COM (2017) 339 final, Bruksela 29.6.2017, https://publications.europa.eu/resource/cellar/34dc9131-5cac-11e7-954d-01aa75ed71a1.0023.03/DOC_1, 1.10.2021.

- Europejski Zielony Ład* (2019), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2019) 640 final, Bruksela dnia 11.12.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>, 1.10.2021.
- Europe's moment: Repair and Prepare for the Next Generation* (2020), Communication from The Commission to The European Parliament, The European Council, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee Of The Regions, Brussels 27.5.2020, COM (2020) 456 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:456:FIN>. (dostęp 01.10.2021).
- Intervention by President Charles Michel at the European Parliament on the video conference of the members of the European Council of 23 April 2020* (2020), <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/05/13/intervention-at-the-european-parliament-on-the-video-conference-of-the-members-of-the-european-council-of-23-april-2020/>, 9.02.2022.
- Koronawirus symbolizuje kryzys naszego systemu, z Hilary Cooper i Simonem Szreterem rozmawia Jarosław Kuisz* (2022), „Kultura Liberalna” nr 679 (2/2022) z dnia 11 stycznia 2022, <https://kulturaliberalna.pl/2022/01/11/koronawirus-symbolizuje-kryzys-naszego-systemu/> (dostęp 10.02.2022).
- Krastev I (2020), *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę*, Warszawa.
- Krastev I., Leonard M. (2021), *Niewidoczne podziały w Europie. Jak Covid-19 polaryzuje europejską politykę*, „Policy Brief” 5 października 2021, <https://ecfr.eu/warsaw/publication/niewidoczne-podzialy-w-europie-jak-covid-19-polaryzuje-europejska-polityke/>, 26.02.2022.
- Leggewie C., Welzer H. (2012), *Koniec świata jaki znaliśmy*, Warszawa.
- Marcinkowski T. (2021), *Polityka antykryzysowa Unii Europejskiej w obliczu pandemii SARS CoV-2 w obszarze zdrowia publicznego w 2020 roku. W poszukiwaniu rozwiązań funkcjonalnych*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 15.
- Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy* (2020), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2020) 98 final, Bruksela dnia 11.3.2020 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN>, (dostęp 26.02.2022).
- Nowy plan działania UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym na rzecz czystszej i bardziej konkurencyjnej Europy* (2020), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2020) 98 final, Bruksela dnia 11.3.2020 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM%3A2020%3A98%3AFIN>, 26.02.2022.
- Orędzie o stanie Unii 2020*, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/state_of_the_union_pl_1.pdf, 17.11.2021.
- Plan inwestycyjny na rzecz zrównoważonej Europy. Plan inwestycyjny na rzecz Europejskiego Zielonego Ładu* (2020), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2020) 21 final, Bruksela dnia 14.1.2020 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0021>, 26.02.2022.
- Popkiewicz M., Kardaś A., Malinowski S. (2019), *Nauka o klimacie*, Warszawa.
- Prawda M. (2021), *Iść wolniej, a w każdym razie inaczej. Jak zbudować opowieść o Unii po pandemii?*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 15.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 września 2020 r. w sprawie braku leków – jak poradzić sobie z narastającym problemem, (2020/2071(INI), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020IP0228&from=EN>, 27.05.2021.

- Rossa J., Marcinkowski T. (2020), *Wprowadzenie oraz tezy o socjologii bezpieczeństwa*, w: *Rozwój na peryferiach?*, red. J. Rossa, T. Marcinkowski, tom III: *Rozwój czy maldevelopment?*, Górzów Wielkopolski.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/522 z dnia 24 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia Programu działań Unii w dziedzinie zdrowia („Program UE dla zdrowia”) na lata 2021–2027 oraz uchylecia rozporządzenia (UE) nr 282/2014, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 107/1, 26.3.2021, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.107.01.0001.01.ENG, 27.05.2021.
- Rozporządzenie Rady (UE) 2020/2094 z dnia 14 grudnia 2020 r. ustanawiające Instrument Unii Europejskiej na rzecz Odbudowy w celu wsparcia odbudowy w następstwie kryzysu związanego z COVID-19, Dz. U. L 433 I z 22.12.2020.
- Strategia farmaceutyczna dla Europy* (2020), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2020) 761 final, Bruksela dnia 25.11.2020 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0761&from=EN>, 1.10.2021.
- Strategia w zakresie chemikaliów na rzecz zrównoważoności na rzecz nietoksycznego środowiska* (2020), Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2020) 667 final, Bruksela dnia 14.10.2020 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0667>, 1.10.2021.
- The EU budget powering the recovery plan for Europe* (2020), Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, The European Economic and Social Committee and The Committee Of The Regions, Brussels 27.5.2020, COM (2020) 442 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0442&from=EN>, 1.10.2021.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej C 326/47, 26.10.2012.
- Truszczyński J. (2019), *Problemy związane ze zmianami klimatycznymi (polityka energetyczna, środowisko)*, w: *Priorytety nowej Komisji Europejskiej a interesy Polski*, red. J. Barcz, Z. Czachór, Warszawa.
- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia Programu działań Unii w dziedzinie zdrowia na lata 2021–2027 oraz uchylecia rozporządzenia (UE) nr 282/2014 („Program UE dla zdrowia”), COM (2020) 405 final, 2020/0102COD, Bruksela, dnia 28.05.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020PC0405>, 27.05.2021.
- Wrześniewska-Wal I. (2016), *Zdrowie publiczne w regulacjach Unii Europejskiej*, „Postępy Nauk Medycznych”, XXIX (5).
- Zawiadomienie Komisji – Selektywne zbieranie niebezpiecznych odpadów z gospodarstw domowych*, 2020/C 375/01 z dnia 6.11.2020 r., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020XC1106\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020XC1106(01)), 27.05.2021.

Streszczenie

Kryzys klimatyczny i kryzys związany z pandemią wirusa SARS CoV-2 stały się istotnym wyzwaniem dla Unii Europejskiej. Postawiły też dylemat dotyczący wyboru priorytetów czy też próby ich pogodzenia. W artykule dokonano przybliżenia odpowiedzi na pytanie na ile działania antykryzysowe związane z COVID-19 uwzględniają także dotychczasowe priorytety europejskiej polityki klimatycznej. Jak dowiedziono pomimo trudności związanych z pandemią UE nie zamierza odejść od dotychczasowych zielonych priorytetów. Planowane działania

zarówno w zakresie odbudowy gospodarki, jak i w obszarze zdrowia publicznego są komplementarne z dotychczasowymi celami.

Słowa kluczowe: kryzys klimatyczny, pandemia, integracja europejska, polityka zdrowotna UE, polityka klimatyczna UE

Crisis dilemmas of the European Union: pandemic and climate

Summary

The climate crisis and the crisis related to the SARS CoV-2 pandemic have become a major challenge for the European Union. They also posed a dilemma concerning the choice of priorities or attempts to reconcile them. The article provides an approximate answer to the question to what extent anti-crisis measures related to COVID-19 also take into account the existing priorities of the European climate policy. Despite the difficulties associated with the pandemic, the EU does not intend to depart from its previous green priorities. The planned actions both in terms of economic recovery and in the area of public health are complementary to the existing goals.

Key words: climate crisis, pandemic, European integration, EU health policy, EU climate policy